

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

5 iunie 2018*

„Trimitere preliminară – Articolul 325 TFUE – Fraudă sau altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene în materie vamală – Efectivitatea urmăririi penale – Închiderea procedurii penale – Termen rezonabil – Directiva 2012/13/UE – Dreptul la informare cu privire la acuzare – Dreptul de acces la materialul cauzei – Directiva 2013/48/UE – Dreptul de a avea acces la un avocat”

În cauza C-612/15,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat, Bulgaria), prin decizia din 11 noiembrie 2015, primită de Curte la 18 noiembrie 2015, în procedura penală împotriva

Nikolay Kolev,

Milko Hristov,

Stefan Kostadinov,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Tizzano (raportor), vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii M. Ilešič, J.-L. da Cruz Vilaça, J. Malenovský și E. Levits, președinți de cameră, domnii E. Juhász, A. Borg Barthet, J.-C. Bonichot și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnii C. Lycourgos, M. Vilaras și E. Regan, judecători,

avocat general: domnul Y. Bot,

grefier: domnul M. Aleksejev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 noiembrie 2016,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru guvernul bulgar, de L. Zaharieva și de E. Petranova, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de R. Troosters și de V. Soloveytchik, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 4 aprilie 2017,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: bulgara.

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 325 TFUE, precum și a Directivei 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale (JO 2012, L 142, p. 1) și a Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate (JO 2013, L 294, p. 1).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnilor Nikolay Kolev, Milko Hristov și Stefan Kostadinov, acuzați de săvârșirea unor infracțiuni diverse în calitate de agenți ai vămii din Svilengrad (Bulgaria).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Decizia 2007/436/CE, Euratom

- 3 În temeiul articolului 2 alineatul (1) litera (a) din Decizia 2007/436/CE, Euratom a Consiliului din 7 iunie 2007 privind sistemul de resurse proprii al Comunităților Europene (JO 2007, L 163, p. 17), aplicabilă la data faptelor din litigiul principal, resursele proprii ale Uniunii includ taxele din Tariful vamal comun.

Regulamentul (CE) nr. 450/2008 și Regulamentul (UE) nr. 952/2013

- 4 Articolul 21 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 450/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 aprilie 2008 de stabilire a Codului vamal comunitar (Codul vamal modernizat) (JO 2008, L 145, p. 1), care era aplicabil la data faptelor din litigiul principal, prevedea:

„Fiecare stat membru prevede sancțiuni în caz de încălcare a legislației vamale comunitare. Aceste sancțiuni sunt efective, proporționale și cu efect de descurajare.”

- 5 Acest regulament a fost abrogat la 30 octombrie 2013 prin Regulamentul (UE) nr. 952/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 octombrie 2013 de stabilire a Codului vamal al Uniunii (JO 2013, L 269, p. 1), al cărui articol 42 alineatul (1) reia în esență articolul 21 alineatul (1) menționat.

Directiva 2012/13

- 6 Considerentele (10), (14), (27), (28) și (41) ale Directivei 2012/13 sunt redactate astfel:

„(10) Normele minime comune ar trebui să aibă ca rezultat sporirea încrederii în sistemele de justiție penală ale tuturor statelor membre, fapt ce ar trebui să conducă la rândul său la o cooperare judiciară mai eficientă într-un climat de încredere reciprocă. Astfel de norme minime comune ar trebui să se instituie în domeniul informării în cadrul procedurilor penale.

[...]

(14) Prezenta directivă [...] stabilește standarde minime comune ce urmează a fi aplicate în domeniul informării cu privire la [...] acuzare, care [va fi adusă] la cunoștința persoanelor suspectate sau acuzate de a fi comis o infracțiune, în vederea consolidării încrederii reciproce a statelor membre. Directiva dezvoltă drepturile prevăzute în Cartă, în special articolele [...] 47 și 48 din aceasta, prin întemeierea pe [articolul 6] din [Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare «CEDO»)], [astfel cum este interpretat] de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. [...]

[...]

(27) Persoanele acuzate de săvârșirea unei infracțiuni ar trebui să primească toate informațiile referitoare la acuzare, astfel încât să-și poată pregăti apărarea și să se garanteze echitatea procedurilor penale.

(28) Informațiile puse la dispoziția persoanelor suspectate sau acuzate cu privire la fapta penală de a cărei comitere sunt suspectate [sau acuzate] ar trebui să fie furnizate cu promptitudine, cel târziu înainte de primul lor interogatoriu oficial, de către poliție sau de către o altă autoritate competentă și fără a aduce atingere desfășurării anchetei în curs. Ar trebui furnizată o descriere suficient de detaliată a faptelor, inclusiv, dacă se cunosc, a momentului și locului, referitoare la infracțiunea de a cărei comitere sunt suspectate sau acuzate persoanele, precum și a încadrării juridice posibile a infracțiunii prezumate, având în vedere etapa procedurilor penale în care se furnizează o astfel de descriere, astfel încât să se garanteze caracterul echitabil al procedurilor menționate și să se permită exercitarea efectivă a dreptului la apărare.

[...]

(41) În special, prezenta directivă urmărește promovarea [...] dreptului la un proces echitabil și a drepturilor în materie de apărare. [...]"

7 Articolul 1 din această directivă prevede:

„Prezenta directivă instituie norme privind dreptul la informare al persoanelor suspectate sau acuzate cu privire la [...] acuzarea care le este adusă. [...]"

8 Articolul 6 din directiva menționată, intitulat „Dreptul la informare cu privire la acuzare”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate primesc informații cu privire la fapta penală de a cărei comitere acestea sunt suspectate sau acuzate. Informațiile respective se furnizează cu promptitudine și cu detaliile necesare pentru a se putea garanta caracterul echitabil al procedurilor și exercitarea efectivă a dreptului la apărare.

[...]

(3) Statele membre se asigură că, cel târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță, se oferă informații detaliate cu privire la acuzare, inclusiv natura și încadrarea juridică a infracțiunii, precum și forma de participare a persoanei acuzate.

(4) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate sunt informate cu promptitudine cu privire la orice modificare a informațiilor oferite în conformitate cu prezentul articol, acolo unde este necesar pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor.”

- 9 Articolul 7 din aceeași directivă, intitulat „Dreptul de acces la materialele cauzei”, prevede la alineatele (2) și (3):

„(2) Statele membre se asigură că autoritățile competente acordă persoanelor suspectate sau învinuite sau avocaților acestora accesul cel puțin la toate mijloacele de probă aflate în posesia lor, indiferent dacă sunt în apărarea sau împotriva persoanelor suspectate sau acuzate, pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor și pentru a pregăti apărarea.

(3) [...] [A]ccesul la materialele menționate la alineatul (2) se acordă în timp util pentru a permite exercitarea efectivă a drepturilor în materie de apărare și cel târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță. În cazul în care alte mijloace de probă intră în posesia autorităților competente, acestea acordă accesul la ele în timp util pentru a putea fi luate în considerare.”

Directiva 2013/48

- 10 Considerentul (12) al Directivei 2013/48 este redactat astfel:

„Prezenta directivă stabilește norme minime privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor [penale]. Prin aceasta, se promovează aplicarea cartei, în special a articolelor [...] 47 și 48, prin dezvoltarea [articolului] 6 [...] din [CEDO], [astfel cum este interpretat] de Curtea Europeană a Drepturilor Omului [...]”

- 11 Articolul 1 din această directivă are următorul cuprins:

„Prezenta directivă stabilește norme minime privind [dreptul] persoanelor suspectate și acuzate în procedurile penale [...] de a avea acces la un avocat [...]”

- 12 Articolul 3 din directiva menționată, intitulat „Dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale”, prevede la alineatul (1):

„Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită [a se citi «într-un termen și potrivit unor modalități care să le permită»] persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.”

Dreptul bulgar

Dispozițiile referitoare la dreptul la un avocat

- 13 În temeiul dispozițiilor coroborate ale articolului 91 alineatul 3 și ale articolului 92 din Nakazatelnio protsesualen kodeks (Codul de procedură penală), în versiunea în vigoare la data faptelor din litigiul principal (denumit în continuare „Codul de procedură penală”), atunci când două persoane acuzate recurg la același avocat, instanța trebuie să excludă acest avocat dacă apărarea uneia dintre aceste persoane este în contradicție cu apărarea celeilalte. Potrivit unei jurisprudențe naționale constante, există contradicție între interesele persoanelor menționate în ipoteza în care una dintre ele oferă explicații care pot fi reținute împotriva celei de a doua, în condițiile în care aceasta din urmă nu furnizează nicio explicație.
- 14 Articolul 94 alineatele 4-6 din acest cod reglementează desemnarea din oficiu, de către un organ independent, a unui avocat înlocuitor.

Dispozițiile referitoare la actul de acuzare, la elementele anchetei și la rechizitoriul

- 15 Articolele 219 și 221 din Codul de procedură penală prevăd că organul de anchetă întocmește actul de acuzare, care prezintă principalele fapte care constituie infracțiunea și încadrarea juridică a acestor fapte. Actul respectiv este comunicat persoanei acuzate și avocatului său, care îl semnează după ce au luat cunoștință de acesta.
- 16 Comunicarea elementelor anchetei este reglementată la articolele 226-230 din acest cod. În temeiul respectivelor articole, materialul colectat la încheierea anchetei este pus la dispoziția apărării înainte de eventuala întocmire a rechizitoriului, la cererea acesteia. În acest caz, persoana acuzată și avocatul său sunt convocați cu cel puțin trei zile înainte de această punere la dispoziție și pot, în continuare, să ia cunoștință de materialul în cauză într-un termen adecvat. Dacă nu sunt găsiți la adresa indicată sau dacă nu se înfățișează în ziua convocării fără motive valabile, obligația de comunicare a materialului dispăre.
- 17 În temeiul în special al articolului 246 din codul menționat, atunci când procurorul decide trimiterea în judecată, acesta întocmește rechizitoriul, care încheie faza preliminară a procedurii penale și deschide faza jurisdicțională a acestei proceduri. Rechizitoriul, care constituie, potrivit instanței de trimitere, „acuzăția completă finală”, descrie în mod detaliat faptele și încadrarea juridică a acestora. El este prezentat instanței, care este obligată, într-un termen de cincisprezece zile, să verifice dacă au fost săvârșite încălcări ale unor norme fundamentale de procedură. În cazul unui răspuns negativ, instanța stabilește data primei ședințe. Persoana acuzată și avocatul său primesc o copie a acestui rechizitoriu împreună cu convocarea la această ședință. Ei dispun în continuare de un termen de șapte zile, care poate fi prelungit, pentru a pregăti apărarea.

Dispozițiile și jurisprudența referitoare la încălcarea unor norme fundamentale de procedură

- 18 În temeiul articolului 348 alineatul 3 punctul 1 din Codul de procedură penală, o încălcare a unor norme de procedură are caracter „fundamental” atunci când aduce atingere în mod semnificativ unui drept procedural recunoscut prin lege. Conform jurisprudenței Varhoven kasatsionen sad (Curtea Supremă de Casație, Bulgaria), constituie astfel de încălcări, printre altele, neîntocmirea sau necomunicarea actului de acuzare, a elementelor anchetei sau a rechizitoriului, precum și existența unei contradicții care afectează acest rechizitoriu. Actul viciat trebuie înlocuit cu un nou act, precizându-se că instanța nu poate să remedieze ea însăși încălcările unor norme fundamentale de procedură săvârșite de procuror, ci trebuie, în acest scop, să trimită cauza acestuia din urmă.

Dispozițiile referitoare la închiderea procedurii penale

- 19 Închiderea procedurii penale era guvernată, la data faptelor din litigiul principal, în special de articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală, cu privire la care instanța de trimitere precizează că aveau ca obiectiv să accelereze faza preliminară a procedurii penale.
- 20 În temeiul articolului 368 din acest cod, atunci când faza preliminară a procedurii penale nu era finalizată la expirarea unui termen de doi ani de la punerea sub acuzare pentru infracțiuni grave, persoana acuzată putea solicita instanței să pună în aplicare procedura prevăzută la articolul 369 din codul menționat vizând trimiterea spre judecată a cauzei sau, dimpotrivă, închiderea procedurii penale.
- 21 În conformitate cu articolul 369 menționat, instanța, după constatarea expirării acestui termen de doi ani, trebuia să trimită cauza procurorului acordându-i un termen de trei luni pentru a finaliza ancheta și a încheia faza preliminară a procedurii penale fie prin încetarea urmăririi penale, fie prin trimiterea spre judecată a cauzei. Dacă procurorul opta pentru această a doua variantă, el dispunea de o perioadă de cincisprezece zile suplimentare pentru a întocmi și a prezenta instanței un rechizitoriu.

Dacă procurorul nu respecta aceste noi termene, instanța trebuia să preia cauza și să închidă procedura penală. În schimb, dacă procurorul punea capăt fazei preliminare a procedurii și prezenta instanței un rechizitoriu în termenele stabilite, aceasta din urmă examina legalitatea procedurii și se asigura în special de absența unor încălcări ale unor norme fundamentale de procedură. În cazul în care considera că au fost săvârșite astfel de încălcări, instanța trimitea din nou cauza procurorului, acordându-i un termen suplimentar de o lună pentru a remedia aceste încălcări. Dacă procurorul nu respecta acest din urmă termen, dacă nu remedia încălcările menționate sau dacă săvârșea noi încălcări, instanța închidea procedura penală.

- 22 Atunci când toate aceste condiții erau îndeplinite, această închidere intervenea de drept în ceea ce privește persoana acuzată, iar instanța era obligată să o dispună, fără a putea să remedieze ea însăși încălcările unor norme fundamentale de procedură constatate și nici să examineze cauza pe fond. Decizia de închidere a procedurii penale punea capăt definitiv oricărei urmăririi penale, astfel încât nu mai era posibilă angajarea răspunderii penale a persoanei în cauză. Această decizie nu era, cu excepția unor cazuri excepționale, supusă căilor de atac.
- 23 Printr-o scrisoare din 25 august 2017, instanța de trimitere a informat Curtea cu privire la modificarea articolelor 368 și 369 din Codul de procedură penală, precum și cu privire la introducerea în acest cod a unui nou articol 368a. În temeiul acestor dispoziții, astfel cum au fost modificate, instanța nu ar mai putea dispune închiderea procedurii penale, ci ar putea decide numai accelerarea acesteia. Cu toate acestea, potrivit respectivei instanțe, aceste modificări nu se aplică *ratione temporis* în cauza principală.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 24 Opt agenți ai vămii din Svilengrad, domnii Dimitar Dimitrov, Plamen Drenski, Kolev, Hristov, Kostadinov, Nasko Kurdov, Nikola Trifonov și Georgi Zlatanov sunt acuzați de participarea la un grup infracțional organizat în perioada cuprinsă între 1 aprilie 2011 și 2 mai 2012, pentru motivul că ar fi solicitat mită de la șoferii de vehicule utilitare și particulare care traversau frontiera care separă Bulgaria de Turcia pentru a nu efectua controlul vamal și pentru a nu menționa în documente neregulile constatate. De asemenea, domnii Kostadinov și Kurdov sunt acuzați de tănuirea sumelor de bani care au făcut astfel obiectul luării de mită, iar domnii Drenski, Hristov, precum și Trifonov de corupție. Aceste diferite acte constituie, în temeiul articolelor 215, 301 și 321 din Nakazatelen kodeks (Codul penal), infracțiuni pasibile de pedepse privative de libertate care pot ajunge, după caz, până la șase sau la zece ani de închisoare, precum și, în ceea ce privește faptele de corupție, de amendă.
- 25 Aceste opt persoane au fost arestate în noaptea de 2 spre 3 mai 2012. Capetele de acuzare reținute împotriva lor au fost stabilite imediat după această arestare, apoi au fost precizate în cursul anului 2013 și le-au fost comunicate. Aceste persoane au fost de asemenea informate cu privire la probele colectate.
- 26 Întrucât o parte dintre persoanele menționate au încheiat un acord cu Ministerul Public pentru a pune capăt în parte urmăririi penale inițiate în privința lor, cauza a fost deferită instanței de trimitere pentru ca aceasta să aprobe acest acord. Cu toate acestea, întrucât instanța respectivă a considerat că actele de acuzare nu fuseseră adoptate de organul competent și că acestea conțineau încălcări ale unor norme de procedură, ea a respins, în două rânduri, cererea menționată.
- 27 În consecință, cauza a fost trimisă procurorului competent al parchetului specializat pentru ca acesta să formuleze noi capete de acuzare în privința celor opt persoane acuzate. Procedura a fost însă întreruptă ulterior în practică, iar termenele acordate pentru anchetă au fost prelungite în mai multe rânduri.

- 28 În cursul anului 2014, întrucât ancheta nu era încă finalizată, deși se scursese o perioadă de doi ani de la data punerii sub acuzare, domnii Kolev, Hristov și Kostadinov au sesizat instanța de trimitere, în temeiul articolului 368 din Codul de procedură penală, cu o cerere prin care se solicita ca aceasta să pună în aplicare procedura prevăzută la articolul 369 din respectivul cod. Întrucât această instanță a admis această cerere, ea a trimis cauza procurorului, acordându-i un termen de trei luni, respectiv până la 29 ianuarie 2015, pentru a finaliza ancheta, pentru a formula noi capete de acuzare, pentru a le comunica pe acestea, precum și elementele anchetei persoanelor acuzate și pentru a pune capăt fazei preliminare a procedurii penale, procurorul dispunând în continuare de cincisprezece zile suplimentare pentru a întocmi un rechizitoriu și pentru a-l prezenta instanței.
- 29 Procurorul a stabilit noi capete de acuzare și a prezentat un rechizitoriu instanței de trimitere în termenele stabilite.
- 30 Respectiv cele capete de acuzare nu au fost însă comunicate nici domnilor Kolev și Kostadinov, nici avocaților acestora. Astfel, ei au arătat că nu se pot înfățișa la datele stabilite pentru această comunicare din motive medicale și profesionale. Pe de altă parte, nici aceste persoane, nici domnul Hristov nu au fost informați cu privire la elementele anchetei.
- 31 Prin ordonanța din 20 februarie 2015, instanța de trimitere a considerat că au fost săvârșite încălcări ale unor norme fundamentale de procedură pentru motivul, pe de o parte, că noile capete de acuzare stabilite nu au fost comunicate domnilor Kolev și Kostadinov, cu încălcarea drepturilor lor procedurale, iar rechizitoriul conținea informații cu privire la acuzare necomunicate în mod legal acestora din urmă. Pe de altă parte, această instanță a arătat că părțile din rechizitoriu referitoare la faptele imputate domnului Hristov erau contradictorii. În consecință, instanța menționată a dispus din nou, în conformitate cu articolul 369 din Codul de procedură penală, trimiterea cauzei procurorului, acordându-i un termen de o lună, respectiv până la 7 mai 2015, pentru a remedia încălcările constatate ale normelor de procedură, sub sancțiunea închiderii procedurii penale inițiate împotriva domnilor Kolev, Hristov și Kostadinov.
- 32 Deși i-a convocat pe domnii Kolev și Kostadinov în mai multe rânduri, procurorul nu a reușit totuși să asigure comunicarea legală a capetelor de acuzare stabilite, precum și a elementelor anchetei. Aceste elemente nu i-au putut fi trimise nici domnului Hristov. Astfel, aceste trei persoane și avocații lor au arătat din nou că nu se pot înfățișa la datele stabilite pentru diferite motive privind printre altele o deplasare în străinătate, temeiuri medicale și profesionale, precum și nerespectarea de către procuror a termenului legal de citare de trei zile pentru comunicarea elementelor anchetei.
- 33 În consecință, instanța de trimitere a considerat, prin ordonanța din 22 mai 2015, că procurorul nu a remediat încălcările unor norme fundamentale de procedură constatate anterior și a săvârșit noi încălcări pentru motivul că drepturile procedurale ale domnilor Kolev, Hristov și Kostadinov au fost din nou încălcate, iar contradicțiile din rechizitoriu nu au fost eliminate în întregime.
- 34 Prin urmare, subliniind totodată că este posibil ca aceste trei persoane și avocații lor să fi abuzat de drepturile lor și să fi acționat în scop pur dilatoriu pentru a împiedica procurorul să pună capăt fazei preliminare a procedurii penale și să remedieze încălcările menționate în termenele stabilite, această instanță a considerat că erau întrunite condițiile închiderii acestei proceduri și că această închidere, așadar, intervine de drept în ceea ce privește persoanele menționate. În această privință, ea a subliniat în esență că faptul că persoana acuzată a abuzat de drepturile sale și a împiedicat în mod obiectiv procurorul să îndeplinească diferitele acte de procedură prevăzute de lege nu poate împiedica închiderea procedurii penale în cauză. În pofida acestor constatări, instanța menționată a decis totuși să claseze cauza în loc să dispună această închidere.
- 35 Atât procurorul, care susținea că nu s-a săvârșit nicio încălcare a unor norme fundamentale de procedură, cât și domnul Hristov, care considera că în mod eronat instanța de trimitere nu a închis procedura penală în cauză, au declarat apel împotriva acestei ordonanțe.

- 36 Printr-o ordonanță din 12 octombrie 2015, instanța sesizată cu apelul a considerat că instanța de trimitere ar fi trebuit să procedeze la această închidere în conformitate cu articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală și, în acest scop, a trimis cauza spre rejudecare la această din urmă instanță.
- 37 Cu toate acestea, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții (C-105/14, EU:C:2015:555), pronunțată de Curte în timp ce cauza era pendinte în fața instanței de apel, nu dă naștere unor îndoieli cu privire la compatibilitatea articolelor 368 și 369 menționate cu dreptul Uniunii, în special cu obligația statelor membre de a garanta efectivitatea urmării penale a unor infracțiuni care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii.
- 38 În cazul unui răspuns afirmativ, instanța de trimitere ridică problema consecințelor care trebuie deduse dintr-o astfel de incompatibilitate. În această privință, arătând totodată că i-ar reveni sarcina de a lăsa neaplicate, dacă este necesar, articolele în cauză, această instanță solicită să se stabilească măsurile specifice pe care ar trebui să le ia pentru a garanta efectul deplin al dreptului Uniunii, asigurând în același timp protecția dreptului la apărare și a dreptului la un proces echitabil ale domnilor Kolev, Hristov și Kostadinov.
- 39 Ea are în vedere mai multe opțiuni.
- 40 În primul rând, instanța de trimitere ar putea decide să lase neaplicate termenele prevăzute la articolul 369 din Codul de procedură penală și, în consecință, să acorde procurorului termene mai lungi pentru ca acesta să remedieze neregularitățile constatate la întocmirea rechizitoriului și la comunicarea către persoanele acuzate a capetelor de acuzare, precum și a elementelor dosarului, înainte de a trimite din nou cauza spre judecată. Această instanță ridică însă problema măsurilor concrete pe care ar trebui să le ia în vederea protejării dreptului acestor persoane la un proces într-un termen rezonabil, prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).
- 41 În al doilea rând, instanța de trimitere ar putea decide să deschidă faza jurisdicțională a procedurii penale, în pofida neregularităților săvârșite în cursul fazei preliminare a acestei proceduri. Ea are însă îndoieli cu privire la aspectul dacă dreptul Uniunii se opune acestei posibilități.
- 42 În acest cadru, ea ridică problema, pe de o parte, dacă aceste neregularități, care constituie „încălțări ale unor norme fundamentale de procedură” în temeiul dreptului bulgar, trebuie să fie de asemenea calificate ca atare în conformitate cu articolele 6 și 7 din Directiva 2012/13, precum și cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48. Pe de altă parte, în cazul unui răspuns afirmativ, ea solicită să se stabilească dacă ar putea să deschidă faza jurisdicțională a procedurii în pofida încălcărilor unor norme fundamentale de procedură săvârșite, să le remedieze în cadrul acestei faze, iar apoi să se pronunțe pe fond, fără să închidă această procedură în temeiul articolelor 368 și 369 din Codul de procedură penală.
- 43 De altfel, instanța de trimitere, care a arătat că domnii Kostadinov și Kurdov aveau același avocat, consideră că interesele acestora din urmă sunt contradictorii, pentru motivul că cel dintâi a furnizat informații care pot fi reținute împotriva celui din urmă, care a păstrat tăcerea. Ea exprimă îndoieli cu privire la compatibilitatea cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 a articolului 91 alineatul 3 și a articolului 92 din Codul de procedură penală care îi impun excluderea acestui avocat pentru acest motiv, deși domnii Kostadinov și Kurdov s-au opus în cunoștință de cauză acestei excluderi. În acest sens, ridică problema dacă dreptul de a avea acces la un avocat prevăzut la articolul 3 alineatul (1) menționat ar fi respectat dacă ea desemnează, ca înlocuitori, doi avocați din oficiu.

44 În aceste condiții, Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat, Bulgaria) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curtii următoarele întrebări preliminare:

- „1) O lege națională este compatibilă cu obligația statului membru de a prevedea urmărirea penală eficientă a infracțiunilor săvârșite de agenți vamali, dacă această lege prevede închiderea procedurii penale declanșate împotriva agenților vamali pentru participarea la un grup infracțional organizat, în scopul comiterii unor infracțiuni de corupție în legătură cu serviciul (primirea de sume de bani pentru neefectuarea unui control vamal), precum și pentru luarea de mită și tănuirea sumelor de bani care au făcut obiectul luării de mită, fără ca instanța să fi examinat pe fond acuzațiile stabilite, atunci când: a) a expirat termenul de doi ani de la acuzare; b) [persoana acuzată] a introdus o cerere de închidere a [fazei] preliminare [a procedurii]; c) instanța a acordat procurorului un termen de trei luni pentru închiderea [fazei] preliminare; d) în acest termen, procurorul a săvârșit «încălcări ale unor norme fundamentale de procedură» (mai precis necomunicarea, conform legii, a acuzației în formă completă, necomunicarea elementelor anchetei și un rechizitoriu contradictoriu); e) instanța a acordat procurorului un nou termen de o lună, pentru a remedia aceste «încălcări ale unor norme fundamentale de procedură»; f) procurorul nu a remediat aceste «încălcări ale unor norme fundamentale de procedură» în termenul acordat – iar săvârșirea acestor încălcări în primul termen de trei luni și neremedierea în ultimul termen de o lună sunt imputabile atât procurorului (care nu a îndepărtat aspectele contradictorii din rechizitoriu și nu a efectuat acte reale în termenele determinate), cât și apărării (care a încălcat obligația de a colabora la comunicarea acuzațiilor și a elementelor anchetei, invocând spitalizarea [persoanelor acuzate], precum și alte obligații profesionale ale avocaților) și g) dreptul subiectiv al [persoanelor acuzate] la închiderea procedurii penale a luat naștere din cauza neremedierii în termenele acordate a «încălcărilor unor norme fundamentale de procedură»?
- 2) În cazul unui răspuns negativ la [prima întrebare], în situația în care există posibilitatea de a remedia în mod efectiv această încălcare în cadrul [fazei] jurisdicționale [a procedurii], ce parte din dispozițiile naționale de mai sus ar trebui să lase neaplicată instanța de trimitere pentru a garanta aplicarea efectivă a dreptului Uniunii: a) închiderea procedurii penale la expirarea termenului de o lună sau b) calificarea viciilor de mai sus drept «încălcări ale unor norme fundamentale de procedură» sau c) protecția dreptului subiectiv născut, menționat în prima întrebare litera g)?
- a) Decizia de a nu aplica o dispoziție națională care prevede închiderea procedurii penale trebuie supusă condiției ca:
- i) procurorului să i se dea un termen suplimentar pentru remedierea «încălcării unor norme fundamentale de procedură», care are aceeași durată cu termenul în care, având în vedere obstacolele din partea apărării, nu a putut să facă acest lucru din motive obiective?
 - ii) în situația menționată la punctul i), instanța să constate că aceste obstacole sunt rezultatul unui «abuz de drept»?
 - iii) în cazul unui răspuns negativ la a doua întrebare litera a) punctul i), instanța să constate că dreptul național oferă suficiente garanții pentru închiderea [fazei] preliminare [a procedurii] într-un termen rezonabil?
- b) Decizia de a lăsa neaplicată calificarea națională a viciilor menționate anterior drept «încălcări ale unor norme fundamentale de procedură» este compatibilă cu dreptul Uniunii și mai precis:
- i) Dreptul apărării la informare detaliată cu privire la acuzare, prevăzut la articolul 6 alineatul (3) din Directiva [2012/13], este garantat suficient:
 - atunci când aceste informații sunt oferite după prezentarea efectivă a rechizitoriului în instanță, dar înainte de examinarea judiciară a acestuia, precum și atunci când anterior, înainte de prezentarea rechizitoriului în instanță, apărării i se oferă informații complete privind principalele elemente ale acuzației (se aplică domnului Hristov)?

- în cazul unui răspuns pozitiv la a doua întrebare litera b) punctul i) prima liniuță, atunci când aceste informații sunt oferite după prezentarea efectivă a rechizitoriului în instanță, dar înainte de examinarea judiciară a acestuia, și atunci când apărării i se comunică informații parțiale privind principalele elemente ale acuzației anterior, înainte ca rechizitoriul să fi fost prezentat în instanță, iar pentru a justifica faptul că aceste informații sunt numai parțiale, se invocă obstacole ivite din partea apărării (se aplică domnilor Kolev și Kostadinov)?
- atunci când aceste informații sunt contradictorii în ceea ce privește forma concretă în care s-a săvârșit fapta (se precizează că [o altă persoană acuzată] a pretins mita în mod explicit și că, atunci când persoana supusă controlului vamal a oferit o sumă de bani prea mică, domnul Hristov și-a exprimat nemulțumirea prin grimase, iar apoi se precizează că domnul Hristov a solicitat verbal și concret suma de bani care a făcut obiectul mitei)?
- ii) Dreptul apărării de a i se acorda acces la materialul cauzei «cel târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță», prevăzut la articolul 7 alineatul (3) din Directiva [2012/13], este garantat suficient atunci când, anterior, apărarea a avut acces la partea principală a dosarului și i s-a oferit posibilitatea de a lua cunoștință de materialul cauzei, dar nu a făcut uz de această posibilitate din cauza unor obstacole (boală, obligații profesionale) și pentru că a invocat dispozițiile naționale care prevăd citarea cu cel puțin trei zile înainte în acest scop? După dispariția obstacolelor, apărării trebuie să i se ofere în mod obligatoriu o ocazie suplimentară, cu respectarea unui termen de citare de minimum trei zile? Este obligatoriu să se verifice dacă obstacolele amintite au existat în mod obiectiv sau dacă acestea reprezintă un abuz de drept?
- iii) Condiția legală «cel târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță» prevăzută la articolul 6 alineatul (3) și la articolul 7 alineatul (3) din Directiva [2012/13] are aceeași semnificație în aceste două dispoziții? Ce semnificație are această cerință: înainte de prezentarea efectivă a rechizitoriului în instanță sau cel târziu la prezentarea rechizitoriului în instanță sau după prezentarea rechizitoriului în instanță, dar înainte ca instanța să ia măsuri de examinare a fondului acuzării?
- iv) Cerința legală de a comunica apărării informațiile privind acuzarea și de a i acorda acesteia acces la materialul cauzei, astfel încât să se poată garanta «exercitarea efectivă a dreptului la apărare» și «caracterul echitabil al procedurilor», potrivit articolului 6 alineatul (1) și articolului 7 alineatele (2) și (3) din Directiva [2012/13], are aceeași semnificație în ambele dispoziții? Această condiție este îndeplinită:
 - atunci când, cu toate că informațiile detaliate cu privire la acuzare sunt comunicate apărării după prezentarea rechizitoriului în instanță, acest fapt se întâmplă înainte ca instanța să ia măsuri de examinare a fondului și se acordă un termen suficient pentru pregătirea apărării, iar anterior apărării i s-au comunicat informații incomplete și parțiale?
 - atunci când, cu toate că apărării i se acordă acces la întreg materialul cauzei după prezentarea rechizitoriului în instanță, acest fapt se întâmplă înainte ca instanța să adopte măsuri de examinare a fondului și se acordă un termen suficient pentru pregătirea apărării, iar anterior apărării i s-a acordat acces la o mare parte din documentele de procedură?
 - atunci când instanța ia măsuri pentru a garanta apărării că toate declarațiile date de aceasta după luarea la cunoștință a fondului detaliat al acuzării și a întregului material al cauzei au același efect pe care l-ar fi avut și dacă ar fi fost date în fața procurorului înainte de prezentarea rechizitoriului în instanță?

- v) «Caracterul echitabil al procedurilor» prevăzut la articolul 6 alineatele (1) și (4) din Directiva [2012/13], precum și «exercitarea efectivă a dreptului la apărare», prevăzută la articolul 6 alineatul (1) din [această] directivă, sunt garantate în cazul în care instanța decide deschiderea [fazei] jurisdicționale [a procedurii] pe baza unui rechizitoriu final care conține aspecte contradictorii privind expresia orală prin care s-a pretins mita, însă, cu toate acestea, permite procurorului să remedieze aceste contradicții, iar părților interesate să invoce toate drepturile pe care le-ar avea în situația prezentării unui rechizitoriu care să nu conțină asemenea aspecte contradictorii?
- vi) Dreptul de a avea acces la un avocat, consacrat la articolul 3 alineatul (1) din Directiva [2013/48], este garantat suficient atunci când, în timpul fazei preliminare [a procedurii], avocatului i s-a acordat posibilitatea de a se prezenta pentru a i se comunica acuzația preliminară și pentru a avea acces complet la întregul material al cauzei, dar acesta nu s-a prezentat din cauza unor obligații profesionale și pentru că a invocat dispozițiile naționale care prevăd un termen de citare de minimum trei zile? Este obligatoriu ca, după îndeplinirea acestor obligații, să se acorde un nou termen de minimum trei zile? Trebuie să se examineze dacă motivul neprezentării este justificat sau dacă există un abuz de drept?
- vii) Încălcarea dreptului de a avea acces la un avocat, prevăzut la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48, în faza preliminară [a procedurii] produce efecte în ceea ce privește posibilitatea persoanelor vizate de a-și «exercita dreptul la apărare în mod practic și eficient» atunci când, după prezentarea rechizitoriului în instanță, aceasta din urmă acordă acces integral la rechizitoriul final și detaliat, precum și la întregul material al cauzei, iar apoi ia măsuri pentru a garanta avocatului că toate declarațiile pe care le-a dat înainte de luarea la cunoștință a fondului detaliat al acuzației și a întregului material al cauzei vor produce același efect pe care l-ar fi produs în situația în care ar fi fost date în fața procurorului înainte de prezentarea rechizitoriului în instanță?
- c) Dreptul subiectiv la închiderea procedurii penale, care a luat naștere în favoarea [persoanei acuzate] (în condițiile prezentate mai sus), este compatibil cu dreptul Uniunii, în pofida faptului că există posibilitatea ca, prin măsuri luate în [faza] jurisdicțională [a procedurii], instanța să remedieze integral «încălcarea unor norme fundamentale de procedură» neremediată de procuror, astfel încât, în cele din urmă, situația juridică a [persoanei acuzate] să fie identică cu situația în care s-ar fi aflat dacă încălcarea ar fi fost remediată în timp util?
- 3) Dispozițiile naționale mai favorabile referitoare la dreptul [persoanei acuzate] la un proces într-un termen rezonabil, la dreptul la informare, precum și cele referitoare la dreptul de a avea acces la un avocat pot fi aplicate atunci când, coroborate cu alte împrejurări (procedura descrisă la punctul 1), acestea ar conduce la închiderea procedurii penale?
- 4) Articolul 3 alineatul (1) din Directiva [2013/48] trebuie interpretat în sensul că instanța națională poate dispune excluderea din [faza] jurisdicțională [a procedurii] a unui avocat care a reprezentat [două persoane acuzate], iar [una] dintre [acestea] a făcut declarații referitoare la fapte care aduc atingere intereselor [celeilalte], care nu a făcut declarații?

În cazul unui răspuns afirmativ la această întrebare, instanța garantează dreptul de a avea acces la un avocat, prevăzut la articolul 3 alineatul (1) din [Directiva 2013/48], în situația în care, după ce a admis participarea în cadrul [fazei] jurisdicționale [a procedurii] a unui avocat care a reprezentat concomitent [două persoane acuzate] cu interese contrare, numește pentru fiecare dintre acești inculpați alți avocați din oficiu?”

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

- 45 Cu titlu introductiv, trebuie să se arate că, prin ordonanța din 28 septembrie 2016, notificată Curții la 25 octombrie 2016, instanța de trimitere a constatat că una dintre persoanele acuzate în cauza principală, domnul Hristov, a decedat și, în consecință, a dispus închiderea procedurii penale inițiate împotriva sa.
- 46 Or, din textul și din economia articolului 267 TFUE rezultă că procedura preliminară presupune ca un litigiu să fie efectiv pendinte în fața instanței naționale, în cadrul căruia aceasta să fie chemată să pronunțe o decizie susceptibilă să ia în considerare hotărârea pronunțată cu titlu preliminar de către Curte (Hotărârea din 13 septembrie 2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, punctul 24).
- 47 În aceste condiții, nu este necesar să se răspundă la întrebările adresate în măsura în care acestea se referă la situația domnului Hristov.
- 48 Acestea fiind precizate, cele patru întrebări adresate și subîntrebările lor, care se suprapun parțial, pot fi grupate în trei serii. Astfel, prima, a doua și a treia întrebare și subîntrebările lor trebuie înțelese în sensul că se referă, în primul rând, la aspectul dacă dreptul Uniunii, în special articolul 325 TFUE, se opune unei reglementări naționale precum articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală, precum și la consecințele care trebuie să se deducă din eventuala incompatibilitate a unei asemenea reglementări cu acest drept și, în al doilea rând, la dreptul la informare cu privire la acuzare și la dreptul de a avea acces la materialul cauzei. În al treilea rând, instanța de trimitere, prin intermediul celei de a patra întrebări, ridică problema întinderii dreptului de a avea acces la un avocat, în împrejurări precum cele din litigiul principal.

Cu privire la obligațiile care decurg din articolul 325 TFUE

- 49 Prin intermediul primei, al celei de a doua și al celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă, în ceea ce privește infracțiunile în materie vamală, articolul 325 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care instituie o procedură de închidere a procedurii penale precum cea prevăzută la articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală. În cazul unui răspuns afirmativ, această instanță ridică problema consecințelor care trebuie deduse din incompatibilitatea cu această dispoziție din Tratatul FUE a unei asemenea reglementări.
- 50 Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie să se arate că articolul 325 alineatul (1) TFUE impune statelor membre să combată fraudă și orice altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri cu efect de descurajare și efective (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții, C-105/14, EU:C:2015:555, punctul 37, precum și Hotărârea din 5 decembrie 2017, M.A.S. și M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 30).
- 51 În temeiul articolului 2 alineatul (1) litera (a) din Decizia 2007/436, resursele proprii ale Uniunii includ, printre altele, taxele din Tariful vamal comun. Prin urmare, există o legătură directă între colectarea veniturilor care provin din aceste taxe și punerea la dispoziția bugetului Uniunii a resurselor corespunzătoare. Orice lacună în colectarea celor dintâi constituie o sursă potențială a unei reduceri a celor din urmă (a se vedea prin analogie Hotărârea din 5 decembrie 2017, M.A.S. și M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 31, precum și jurisprudența citată).
- 52 Astfel, pentru a asigura protecția intereselor financiare ale Uniunii, revine statelor membre sarcina de a lua măsurile necesare pentru a garanta colectarea efectivă și integrală a taxelor vamale, ceea ce impune posibilitatea efectuării în mod corespunzător a controalelor vamale.

- 53 Din prevederile articolului 325 alineatul (1) TFUE rezultă că statele membre trebuie să prevadă, în acest scop, aplicarea de sancțiuni efective și cu efect de descurajare în cazul încălcării legislației vamale a Uniunii. Pe de altă parte, obligația aceluiași state de a prevedea sancțiuni efective, cu efect de descurajare și proporționale într-un asemenea caz era prevăzută la articolul 21 alineatul (1) din Regulamentul nr. 450/2008 și este prevăzută în prezent la articolul 42 alineatul (1) din Regulamentul nr. 952/2013.
- 54 Deși statele membre dispun în această privință de libertatea de alegere a sancțiunilor aplicabile, care pot îmbrăca forma unor sancțiuni administrative, a unor sancțiuni penale sau a unei combinații a celor două, ele trebuie totuși să se asigure că situațiile privind o fraudă gravă sau o altă activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii în materie vamală sunt pasibile de sancțiuni penale care au un caracter efectiv și disuasiv (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M.A.S. și M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctele 33-35 și jurisprudența citată, Hotărârea din 20 martie 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punctul 20, precum și Hotărârea din 2 mai 2018, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, punctele 34 și 35).
- 55 De asemenea, statele membre trebuie să asigure că normele de procedură penală permit o sancționare efectivă a infracțiunilor legate de astfel de acțiuni.
- 56 În speță, persoanelor acuzate în cauza principală li se reproșează că au participat la un grup infracțional organizat pe o perioadă de peste un an, solicitând mită de la persoanele care traversau frontiera dintre Bulgaria și Turcia pentru a nu efectua controlul vamal și pentru a nu menționa în documentele vizate neregulile constatate, precum și, în ceea ce îl privește în special pe domnul Kostadinov, faptul că a tănuțit sumele de bani care au făcut astfel obiectul luării de mită.
- 57 Asemenea acțiuni, pe care instanța de trimitere le califică drept încălcări sistematice și continue ale normelor vamale și care constituie, în temeiul dreptului bulgar, infracțiuni pasibile de pedepse privative de libertate care pot fi, după caz, de până la șase sau zece ani de închisoare, sunt susceptibile să împiedice recuperarea taxelor vamale. Sub rezerva aprecierii faptelor din litigiul principal care trebuie efectuată de această instanță, se pare că aceste acțiuni pot fi calificate drept fraudă gravă sau drept activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în sensul articolului 325 alineatul (1) TFUE.
- 58 Nici instanța menționată, nici părțile interesate din prezenta procedură nu au contestat caracterul efectiv și disuasiv al sancțiunilor penale prevăzute de dreptul național.
- 59 Cu toate acestea, mai trebuie să se verifice dacă normele prevăzute la articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală nu sunt susceptibile să împiedice sancționarea efectivă a cazurilor privind o fraudă gravă sau o activitate ilegală gravă care aduce atingere acestor interese, cu încălcarea articolului 325 alineatul (1) TFUE.
- 60 În această privință, din decizia de trimitere reiese că, în temeiul articolelor 368 și 369 menționate, instanța națională trebuie, la cererea persoanei acuzate, să dispună închiderea procedurii penale dacă, la expirarea unui termen de doi ani, majorat cu termene de trei luni și jumătate și de o lună, procurorul nu a finalizat ancheta și, dacă este cazul, nu a stabilit și nu a notificat apărării capetele de acuzare, nu a acordat acesteia acces la materialul cauzei și nu a prezentat un rechizitoriu în instanță sau dacă a săvârșit, în acest cadru, încălcări ale unor norme fundamentale de procedură, în sensul dreptului bulgar, pe care nu le-a remediat în aceste termene. În cazul în care condițiile prevăzute la articolele 368 și 369 menționate sunt întrunite, închiderea procedurii penale intervine de drept, astfel încât instanța este obligată să o dispună. În plus, această închidere nu este supusă unor căi de atac și are un caracter definitiv.

- 61 Or, din lecturarea deciziei de trimitere reiese că instanța nu pare să poată, în funcție de împrejurările specifice ale speței, în special de complexitatea cauzei și de comportamentul părților, nici să prelungească termenele astfel prevăzute, nici să examineze pe fond cauza și, după cum se indică de către instanța de trimitere, să regularizeze ea însăși eventualele încălcări ale unor norme fundamentale de procedură săvârșite în cursul fazei preliminare, inclusiv în ipoteza în care s-ar putea remedia efectul prejudiciabil al acestor încălcări asupra dreptului la apărare prin adoptarea unor măsuri adecvate în cursul fazei jurisdicționale.
- 62 În special, în cuprinsul deciziei de trimitere pare că obstacolele ridicate de apărare în calea comunicării legale a capetelor de acuzare și a materialului cauzei, inclusiv eventualele manevre dilatorii ale acesteia, nu par să împiedice scurgerea termenelor de trei luni și jumătate și de o lună acordate procurorului pentru a pune capăt anchetei și pentru a trimite spre judecată cauza, în conformitate cu articolul 369 din Codul de procedură penală, și că acestea sunt astfel susceptibile să provoace închiderea procedurii penale, împiedicând orice continuare a urmăririi penale și orice nouă urmărire penală.
- 63 În aceste condiții, este necesar să se constate că reglementarea națională în discuție în litigiul principal este susceptibilă să împiedice efectivitatea urmăririi penale, precum și sancționarea faptelor care constituie fraudă gravă sau altă activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în contradicție cu articolul 325 alineatul (1) TFUE.
- 64 În ceea ce privește consecințele acestei interpretări a articolului 325 alineatul (1) TFUE, trebuie amintit că acest articol stabilește obligații de rezultat precise în sarcina statelor membre care nu sunt supuse niciunei condiții cu privire la aplicarea normelor pe care le prevede (Hotărârea din 5 decembrie 2017, M.A.S. și M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 38, precum și jurisprudența citată).
- 65 Îi incumbă, în primul rând, legiuitorului național sarcina de a lua măsurile necesare în vederea îndeplinirii acestor obligații. Astfel, îi revine obligația, dacă este cazul, să își modifice reglementarea și să garanteze că regimul procedural aplicabil urmăririi infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii nu este conceput așa încât să prezinte, pentru rațiuni inerente acestuia, un risc sistemic de impunitate privind faptele care constituie asemenea infracțiuni, precum și să asigure protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor acuzate.
- 66 La rândul său, instanța de trimitere trebuie de asemenea, fără a aștepta ca reglementarea națională în cauză să fie astfel modificată pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional, să asigure efectul deplin al obligațiilor menționate interpretând această reglementare în cea mai mare măsură posibilă în lumina articolului 325 alineatul (1) TFUE, astfel cum este interpretat de Curte, sau lăsând neaplicată, dacă este necesar, reglementarea menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții, C-105/14, EU:C:2015:555, punctul 49).
- 67 În ipoteza în care, după cum pare să considere instanța de trimitere, ar fi posibile mai multe măsuri pentru a pune în aplicare obligațiile în discuție, va reveni acestei instanțe sarcina de a stabili pe care dintre aceste măsuri să le aplice. În special, este de competența acesteia din urmă să decidă dacă este necesar, în acest scop, să înlăture ansamblul prevederilor cuprinse la articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală sau dacă trebuie prelungite termenele acordate procurorului prin aceste articole pentru a pune capăt fazei preliminare a procedurii și a corecta eventualele neregularități săvârșite în cursul acestei faze ori dacă, din moment ce procurorul a prezentat, în speță, un rechizitoriu în fața sa în termenele menționate, ea trebuie să deschidă faza jurisdicțională a procedurii și să remedieze ea însăși aceste neregularități. În această privință, instanța de trimitere trebuie însă să se asigure că, în diferitele etape ale procedurii, eventuala obstrucționare deliberată și abuzivă de către apărare a bunei desfășurări și a evoluției acestei proceduri poate fi depășită.
- 68 În acest cadru, având în vedere că procedurile penale în discuție în litigiul principal constituie o punere în aplicare, printre altele, a articolului 325 alineatul (1) TFUE și, așadar, a dreptului Uniunii, în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă (a se vedea prin analogie Hotărârea din 20 martie 2018, Menci,

C-524/15, EU:C:2018:197, punctul 21), această instanță trebuie de asemenea să se asigure că sunt respectate drepturile fundamentale garantate de cartă persoanelor acuzate în cauza principală. Astfel, obligația de a garanta o colectare eficientă a resurselor proprii ale Uniunii nu poate contraveni respectării acestor drepturi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 martie 2012, *Belvedere Costruzioni*, C-500/10, EU:C:2012:186, punctul 23, precum și Hotărârea din 5 decembrie 2017, *M.A.S. și M. B.*, C-42/17, EU:C:2017:936, punctele 46 și 52).

- 69 În special, în ceea ce privește desfășurarea procedurii penale, revine în primul rând instanței menționate sarcina de a lua măsurile necesare pentru respectarea dreptului la apărare, garantat la articolul 48 alineatul (2) din cartă, în special a dreptului la informare cu privire la acuzare și a dreptului de a avea acces la materialul cauzei. Întrucât aceste drepturi fac în mod mai specific obiectul celei de a doua serii de întrebări adresate de instanța de trimitere, se face trimitere la punctele 78-100 din prezenta hotărâre.
- 70 În al doilea rând, instanța de trimitere trebuie, atunci când decide cu privire la măsurile care trebuie puse în aplicare în speță pentru a garanta efectul deplin al articolului 325 alineatul (1) TFUE, să asigure respectarea dreptului persoanelor acuzate la un proces într-un termen rezonabil.
- 71 În această privință, trebuie subliniat că acest drept constituie un principiu general al dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 1998, *Baustahlgewebe/Comisia*, C-185/95 P, EU:C:1998:608, punctul 21), care a fost consacrat la articolul 6 paragraful 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, precum și la articolul 47 al doilea paragraf din cartă în ceea ce privește procedura jurisdicțională. În domeniul penal, dreptul menționat trebuie respectat nu numai în cadrul acestei proceduri, ci și în cursul fazei de informare preliminară, din momentul în care persoana în cauză este acuzată (a se vedea prin analogie Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 15 iulie 2002, cauza *Stratégies et communications și Dumoulin împotriva Belgiei*, CE:ECHR:2002:0715JUD003737097, § 39, precum și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 10 septembrie 2010, *McFarlane împotriva Irlandei*, CE:ECHR:2010:0910JUD003133306, § 143).
- 72 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, caracterul rezonabil al duratei procedurii nu poate fi stabilit prin trimiterea la o limită maximă precisă, determinată în mod abstract. Acesta trebuie apreciat în funcție de circumstanțele proprii fiecărei cauze, precum importanța și complexitatea litigiului sau comportamentul autorităților competente și al părților, o asemenea complexitate sau o conduită dilatorie a apărării putând fi reținută pentru a justifica un termen care este, la prima vedere, prea lung (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 noiembrie 2013, *Groupe Gascogne/Comisia*, C-58/12 P, EU:C:2013:770, punctele 85 și 86, precum și Hotărârea din 14 iunie 2016, *Marchiani/Parlamentul*, C-566/14 P, EU:C:2016:437, punctele 99 și 100).
- 73 Astfel, după cum a arătat în esență avocatul general la punctul 91 din concluzii, este de competența instanței de trimitere să stabilească dacă, în speță, este respectat dreptul persoanelor interesate la un proces într-un termen rezonabil, luând în considerare nu numai faptul că ancheta din litigiul principal privește opt persoane, acuzate de participare la un grup infracțional organizat ale cărui fapte au durat puțin mai mult de un an, ci și eventuala împrejurare că întârzierile suferite ar putea fi în parte cauzate de comportamentul apărării.
- 74 Este de asemenea de competența instanței de trimitere să stabilească măsurile concrete care trebuie luate pentru a garanta respectarea acestui drept, ținând seama de ansamblul căilor procedurale oferite de dreptul său național, luat în considerare în ansamblul său și interpretat în lumina dreptului Uniunii. În ipoteza în care, astfel cum s-a arătat la punctul 67 din prezenta hotărâre, ar fi posibile mai multe soluții pentru a asigura efectul deplin al obligațiilor care decurg din articolul 325 alineatul (1) TFUE, revine instanței menționate sarcina de a le alege pe cele care, printre aceste diferite soluții, permit în speță garantarea dreptului fundamental în discuție.

- 75 De altfel, trebuie subliniat că instanța de trimitere nu poate dispune închiderea procedurii penale în temeiul reglementării naționale în discuție în litigiul principal pentru simplul motiv că s-ar pretinde că această închidere constituie soluția cea mai favorabilă persoanelor acuzate în ceea ce privește dreptul acestora din urmă la un proces într-un termen rezonabil, precum și dreptul lor la apărare. Astfel, deși instanțele naționale sunt libere să aplice standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale, posibilitatea respectivă este supusă condiției ca această aplicare să nu compromită în special supremația, unitatea și caracterul efectiv al dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M.A.S. și M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 47, precum și jurisprudența citată).
- 76 Având în vedere considerațiile care precedă, articolul 325 alineatul (1) TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care instituie o procedură de închidere a procedurii penale precum cea prevăzută la articolele 368 și 369 din Codul de procedură penală, în măsura în care această reglementare se aplică în proceduri deschise în cazuri privind o fraudă gravă sau o altă activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii în materie vamală. Revine instanței naționale sarcina de a conferi efect deplin articolului 325 alineatul (1) TFUE lăsând neaplicată, dacă este necesar, reglementarea menționată, asigurând în același timp respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor acuzate.

Cu privire la dreptul la informare referitor la acuzare și dreptul de a avea acces la materialul cauzei, în temeiul Directivei 2012/13

- 77 Cu titlu introductiv, trebuie să se arate că instanța de trimitere solicită interpretarea dispozițiilor Directivei 2012/13 și a unei dispoziții a Directivei 2013/48 în ceea ce privește drepturile persoanei acuzate și ale avocatului său la informare cu privire la acuzare și de a avea acces la materialul cauzei. Cu toate acestea, întrucât această din urmă directivă nu conține, spre deosebire de cea dintâi, o dispoziție specifică privind încadrarea acestor drepturi, trebuie să se interpreteze numai Directiva 2012/13 în această privință.
- 78 Prin intermediul celei de a doua și al celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească, în primul rând, dacă articolul 6 alineatul (3) din Directiva 2012/13 trebuie interpretat în sensul că dreptul la informare cu privire la acuzare, care este prevăzut la această dispoziție, este respectat în ipoteza în care nu se comunică apărării informații detaliate cu privire la acuzare decât după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de inițierea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de începerea dezbaterilor în fața sa.
- 79 În al doilea rând, această instanță solicită Curții să se pronunțe cu privire la aspectul dacă articolul 7 alineatul (3) din această directivă trebuie interpretat în sensul că dreptul de acces la materialul cauzei prevăzut la dispoziția respectivă este garantat atunci când autoritățile competente au oferit apărării posibilitatea de a consulta acest material în cursul fazei preliminare a procedurii penale, chiar dacă ea nu a fost în măsură să utilizeze această posibilitate. În cazul unui răspuns negativ, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă respectivul drept este respectat în ipoteza în care apărării i-ar fi oferită o nouă posibilitate de a lua cunoștință de materialul menționat după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de inițierea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de începerea dezbaterilor în fața sa.
- 80 În al treilea rând, în cazul unui răspuns negativ la întrebările care precedă, instanța menționată ridică problema posibilității de a remedia încălcările drepturilor în cauză în cursul fazei jurisdicționale a procedurii.

- 81 Deși este de competența instanței de trimitere să stabilească dacă dispozițiile Directivei 2012/13 au fost respectate în cauza principală și măsurile specifice care trebuie, dacă este cazul, să fie adoptate în acest scop, revine totuși Curții sarcina de a-i indica elementele obiective care trebuie să guverneze o astfel de apreciere.
- 82 În acest sens, trebuie să se arate că, după cum se precizează în considerentul (14) al directivei respective și la articolul 1 din aceasta, ea are ca obiect stabilirea de norme minime ce urmează a fi aplicate în domeniul informării persoanelor suspectate sau acuzate.
- 83 În special, articolul 6 alineatul (3) din directiva menționată prevede că statele membre se asigură că se oferă persoanei acuzate informații detaliate cu privire la acuzare, inclusiv natura și încadrarea juridică a infracțiunii, precum și forma de participare a persoanei acuzate. Articolul 7 alineatul (2) din aceeași directivă adaugă că autoritățile competente trebuie să acorde persoanelor suspectate sau acuzate sau avocaților acestora accesul la mijloacele de probă aflate în posesia lor, indiferent dacă sunt în apărarea sau împotriva persoanelor suspectate sau acuzate.
- 84 În ceea ce privește momentul în care trebuie să intervină această comunicare și acest acces, articolul 6 alineatul (3) și, respectiv, articolul 7 alineatul (3) din Directiva 2012/13 se limitează să prevadă că respectiva comunicare trebuie să aibă loc „cel târziu la prezentarea fondului acuzării în instanță” și că respectivul acces trebuie garantat „în timp util pentru a permite exercitarea efectivă a drepturilor în materie de apărare și cel târziu la prezentarea [acestui fond al] acuzării”.
- 85 Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctul 98 din concluzii, aceste dispoziții nu se referă la o dată precisă în această privință.
- 86 În plus, modul de redactare a dispozițiilor menționate, în diferitele lor versiuni lingvistice, nu permite să se determine în mod univoc momentul limită în care trebuie să se asigure comunicarea informațiilor detaliate cu privire la acuzare și accesul la materialul cauzei. Astfel, în unele dintre aceste versiuni, precum cele în limba franceză și în limba neerlandeză, dispozițiile în discuție ar putea fi interpretate în sensul că se referă fie la momentul în care este sesizată instanța competentă pentru a examina pe fond acuzarea și în care se deschide procedura în fața sa, fie, după cum a arătat avocatul general la punctul 100 din concluzii, la data la care cauza rămâne în pronunțare. În schimb, alte versiuni lingvistice precum cea în limba germană se referă la momentul în care se depune în instanță actul de acuzare. De asemenea, versiunile în limbile engleză și italiană, printre altele, se referă la momentul în care fondul acuzării este supus aprecierii instanței.
- 87 În aceste condiții, dispozițiile menționate trebuie interpretate în lumina contextului și a obiectivului lor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 decembrie 2017, Spania/Consiliul, C-521/15, EU:C:2017:982, punctul 158).
- 88 În această privință, din considerentele (10) și (14) ale Directivei 2012/13 reiese că aceasta urmărește, prin adoptarea unor norme minime comune care încadrează dreptul la informare în procedurile penale, să consolideze încrederea reciprocă a statelor membre în sistemele lor respective de justiție penală. După cum arată în esență același considerent (14), precum și considerentul (41) al directivei respective, aceasta se întemeiază în acest scop pe drepturile prevăzute în special la articolele 47 și 48 din cartă și urmărește să promoveze aceste drepturi.
- 89 Astfel, după cum enunță considerentele (27) și (28) ale directivei menționate, ca și articolele 6 și 7 din aceasta, articolele respective au tocmai ca obiectiv să asigure exercitarea efectivă a dreptului la apărare, precum și caracterul echitabil al procedurilor (a se vedea în acest sens, în ceea ce privește articolul 6 menționat, Hotărârea din 22 martie 2017, Tranca și alții, C-124/16, C-188/16 și C-213/16, EU:C:2017:228, punctul 38, precum și jurisprudența citată).

- 90 Or, acest obiectiv impune ca persoana acuzată să primească informații detaliate cu privire la acuzare și să aibă posibilitatea să ia cunoștință de materialul cauzei în timp util, la un moment care să îi permită să își pregătească în mod eficient apărarea, după cum prevede de altfel articolul 7 alineatul (3) din Directiva 2012/13 referitor la accesul la dosar, fiind precizat că transmiterea de informații lacunare și acordarea unui acces parțial la acest material sunt insuficiente în această privință.
- 91 Această directivă nu impune ca acest moment să fie identic în ceea ce privește comunicarea de informații detaliate cu privire la acuzare și în ceea ce privește accesul la materialul cauzei. În plus, momentul menționat poate, în funcție de împrejurările speței și de tipul procedurii în cauză, să fie anterior sau concomitent cu sesizarea instanței sau chiar posterior acesteia.
- 92 Cu toate acestea, obiectivul menționat, precum și buna desfășurare a procedurii presupun în principiu și sub rezerva, dacă este cazul, a unor proceduri speciale sau simplificate ca respectiva comunicare să aibă loc și ca posibilitatea de a avea acces la materialul cauzei să fie acordată cel târziu la momentul în care dezbaterile cu privire la fondul acuzării se deschid efectiv în fața instanței competente să se pronunțe asupra acestui fond.
- 93 Astfel, tocmai prin această comunicare și prin acest acces persoana acuzată sau avocatul său sunt informați cu precizie cu privire la faptele reținute împotriva sa și cu privire la încadrarea juridică a acestora, precum și cu privire la elementele de probă pe care se întemeiază aceste fapte. Posibilitatea de a lua cunoștință de aceste informații și de aceste elemente cel târziu la momentul începerii dezbaterilor este esențială pentru a permite acestei persoane sau avocatului său să participe în mod util la ele, cu respectarea principiului contradictorialității și al egalității armelor, astfel încât să își susțină poziția în mod eficient.
- 94 În cazul unei eventuale încălcări a acestei cerințe, nicio dispoziție din Directiva 2012/13 nu se opune însă ca instanța să ia măsurile necesare în vederea regularizării acesteia, cu condiția ca dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil să fie protejate în mod corespunzător.
- 95 Pe de altă parte, cerința menționată nu exclude ca informațiile referitoare la acuzare transmise apărării să poată face obiectul unor modificări ulterioare, în special în ceea ce privește încadrarea juridică a faptelor imputate, nici ca noi elemente de probă să poată fi depuse la dosar în cursul dezbaterilor. Asemenea modificări și asemenea elemente trebuie însă comunicate persoanei acuzate sau avocatului său la un moment în care aceștia dispun încă de posibilitatea de a reacționa în mod eficient, înainte de faza deliberării. Această posibilitate este de altfel avută în vedere la articolul 6 alineatul (4) din această directivă, care prevede că orice modificare a informațiilor oferite în conformitate cu acest articol care intervine în cursul procedurii penale trebuie comunicată rapid persoanei suspectate sau acuzate acolo unde este necesar pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor, precum și la articolul 7 alineatul (3) din directiva menționată, care dispune că, în cazul în care alte mijloace de probă intră în posesia autorităților competente, acestea trebuie să acorde accesul la ele în timp util pentru ca aceste probe să poată fi luate în considerare.
- 96 În orice ipoteză, în fiecare dintre situațiile prezentate la punctele 92 și 93, la punctul 94, precum și la punctul 95 din prezenta hotărâre și oricare ar fi momentul în care sunt oferite informațiile detaliate cu privire la acuzare și este acordat accesul la materialul cauzei, persoanei acuzate și avocatului său trebuie, printre altele, cu respectarea principiului contradictorialității și al egalității armelor, să li se acorde un termen suficient, pentru a lua cunoștință de aceste informații și de acest material, și să li se ofere posibilitatea de a pregăti în mod eficace apărarea, de a-și prezenta eventualele observații și, dacă este cazul, de a formula orice cerere, în special de instrucție, pe care ar avea dreptul să o introducă în temeiul dreptului național. Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 101 din concluzii, această cerință impune ca, dacă este necesar, cauza să fie suspendată și să se dispună o trimitere a acesteia spre judecare la o dată ulterioară.

- 97 În sfârșit, întrucât instanța de trimitere ridică în mod special problema modalităților de exercitare a dreptului de acces la materialul cauzei prevăzut la articolul 7 alineatele (2) și (3) din Directiva 2012/13, trebuie să se precizeze că, în ipoteza în care persoana acuzată sau avocatul său au fost convocați pentru a avea acces, la cererea sa, la acest material în cursul fazei preliminare a procedurii, însă, din motive legitime sau din motive independente de voința sa, nu s-a putut prezenta în ziua convocării, respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurilor, pe care această dispoziție urmărește să le pună în aplicare, impun ca autoritățile de urmărire penală sau de judecată, după caz, să ia măsurile necesare pentru a oferi acestei persoane sau avocatului său o nouă posibilitate de a lua cunoștință de materialul menționat. Sub rezerva considerațiilor prezentate la punctele 90-93 și 96 din prezenta hotărâre, dispoziția menționată nu se opune ca această nouă posibilitate să fie oferită după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței.
- 98 În acest cadru, este însă de competența instanței să asigure un just echilibru între, pe de o parte, respectarea dreptului la apărare și, pe de altă parte, necesitatea de a garanta efectivitatea urmăririi și a sancționării infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii, precum și cea de a se asigura că procedura se desfășoară într-un termen rezonabil, ținând seama de eventuala obstrucționare deliberată din partea apărării a bunei funcționări a acestei proceduri.
- 99 Din ceea ce precedă rezultă că articolul 6 alineatul (3) din Directiva 2012/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca informații detaliate cu privire la acuzare să fie comunicate apărării după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de începerea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de deschiderea dezbaterilor în fața sa sau chiar după deschiderea acestor dezbateri, dar înainte de faza deliberării, atunci când informațiile astfel comunicate fac obiectul unor modificări ulterioare, cu condiția ca instanța să ia toate măsurile necesare pentru a garanta respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurii.
- 100 Articolul 7 alineatul (3) din această directivă trebuie interpretat în sensul că revine instanței naționale sarcina de a se asigura că se acordă apărării posibilitatea efectivă de a avea acces la materialul cauzei, un asemenea acces putând, dacă este cazul, să intervină după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de începerea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de deschiderea dezbaterilor în fața sa sau chiar după deschiderea acestor dezbateri, dar înainte de faza deliberării, atunci când noi elemente de probă sunt depuse la dosar pe parcursul judecății, cu condiția ca instanța să ia toate măsurile necesare pentru a garanta respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurii.

Cu privire la dreptul de a avea acces la un avocat în temeiul Directivei 2013/48

- 101 Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că se opune, pe de o parte, unei reglementări naționale care impune instanței naționale să excludă avocatul mandatat de două persoane acuzate, împotriva voinței acestora din urmă, pentru motivul că interesele acestor persoane sunt contradictorii și, pe de altă parte, posibilității ca această instanță să permită persoanelor menționate să mandateze un nou avocat sau, dacă este cazul, să desemneze ea însăși doi avocați din oficiu, în vederea înlocuirii primului avocat.
- 102 Cu titlu introductiv, trebuie arătat că, în conformitate cu articolul 15 alineatul (1) din această directivă, deși termenul de transpunere a acesteia nu se scursese la momentul în care instanța de trimitere a sesizat Curtea cu prezenta cerere de decizie preliminară, acest termen a expirat la 27 noiembrie 2016. În aceste condiții, directiva menționată este aplicabilă situației persoanelor acuzate din litigiul principal.

- 103 În temeiul articolului 1 din Directiva 2013/48, aceasta stabilește norme minime privind în special dreptul persoanelor suspectate și acuzate de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale. În special, articolul 3 alineatul (1) din această directivă impune statelor membre să se asigure că aceste persoane suspectate sau acuzate au acest drept, într-un termen și potrivit unor modalități care să le permită să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.
- 104 Astfel cum reiese în esență din considerentul (12) al directivei menționate, aceasta urmărește să promoveze în special dreptul de a fi consiliat, apărut și reprezentat prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, precum și dreptul la apărare garantat de articolul 48 alineatul (2) din aceasta.
- 105 După cum precizează Explicațiile cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (JO 2007, C 303, p. 17), articolul 48 alineatul (2) menționat corespunde articolului 6 paragraful 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și are același înțeles și același domeniu de aplicare ca acesta, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă.
- 106 Or, din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului rezultă în esență că, deși dreptul de a avea acces la un avocat prevăzut la articolul 6 paragraful 3 menționat presupune posibilitatea persoanei vizate de a recurge la un avocat ales, această posibilitate nu este însă absolută (a se vedea în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 29 septembrie 1992, Croissant împotriva Germaniei, CE:ECHR:1992:0925JUD001361188, § 29, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 14 ianuarie 2003, Lagerblom împotriva Suediei, CE:ECHR:2003:0114JUD002689195, § 54). Astfel, ea poate face obiectul anumitor restricții, cu condiția ca acestea să fie prevăzute de lege, să răspundă unui obiectiv de interes general și să fie proporționale cu acest obiectiv.
- 107 În speță, din decizia de trimitere reiese că reglementarea națională în discuție în litigiul principal urmărește garantarea dreptului persoanelor acuzate la o apărare eficientă.
- 108 Or, este necesar să se considere că acest obiectiv, care corespunde tocmai celui urmărit de articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48, este legitim, iar respectiva reglementare este proporțională cu acesta.
- 109 În această ultimă privință, trebuie subliniat astfel că lipsa unui conflict de interese al avocatului este indispensabilă în vederea garantării eficienței dreptului la apărare. Așadar, după cum a arătat avocatul general la punctul 110 din concluzii, un avocat nu poate apăra pe deplin și eficient două persoane acuzate în cadrul aceleiași proceduri dacă acestea au interese contradictorii, în special dacă una dintre ele a făcut declarații care pot fi utilizate împotriva celeilalte, fără ca aceasta din urmă să confirme respectivele declarații.
- 110 În aceste condiții, reiese că excluderea acestui avocat și înlocuirea sa cu alți doi avocați mandatați de persoanele acuzate sau cu doi avocați desemnați din oficiu sunt de natură să garanteze eficiența dreptului la apărare și a dreptului de a avea acces la un avocat.
- 111 Prin urmare, este necesar să se răspundă la a patra întrebare că articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care impune instanței naționale să excludă avocatul mandatat de două persoane acuzate, împotriva voinței acestora din urmă, pentru motivul că interesele acestor persoane sunt contradictorii, și nici posibilității ca această instanță să permită persoanelor menționate să mandateze un nou avocat sau, dacă este cazul, să desemneze ea însăși doi avocați din oficiu, în vederea înlocuirii primului avocat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

¹¹² Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 325 alineatul (1) TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care instituie o procedură de închidere a procedurii penale precum cea prevăzută la articolele 368 și 369 din Nakazatelno protsesualen kodeks (Codul de procedură penală), în măsura în care această reglementare se aplică în proceduri deschise în cazuri privind o fraudă gravă sau o altă activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene în materie vamală. Revine instanței naționale sarcina de a conferi efect deplin articolului 325 alineatul (1) TFUE lăsând neaplicată, dacă este necesar, reglementarea menționată, asigurând în același timp respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor acuzate.**
- 2) **Articolul 6 alineatul (3) din Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca informații detaliate cu privire la acuzare să fie comunicate apărării după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de începerea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de deschiderea dezbaterilor în fața sa sau chiar după deschiderea acestor dezbateri, dar înainte de faza deliberării, atunci când informațiile astfel comunicate fac obiectul unor modificări ulterioare, cu condiția ca instanța să ia toate măsurile necesare pentru a garanta respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurii.**

Articolul 7 alineatul (3) din această directivă trebuie interpretat în sensul că revine instanței naționale sarcina de a se asigura că se acordă apărării posibilitatea efectivă de a avea acces la materialul cauzei, un asemenea acces putând, dacă este cazul, să intervină după depunerea în instanță a rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței, dar înainte de începerea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de deschiderea dezbaterilor în fața sa sau chiar după deschiderea acestor dezbateri, dar înainte de faza deliberării, atunci când noi elemente de probă sunt depuse la dosar pe parcursul judecății, cu condiția ca instanța să ia toate măsurile necesare pentru a garanta respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurii.

- 3) **Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care impune instanței naționale să excludă avocatul mandatat de două persoane acuzate, împotriva voinței acestora din urmă, pentru motivul că interesele acestor persoane sunt contradictorii, și nici posibilității ca această instanță să permită persoanelor menționate să mandateze un nou avocat sau, dacă este cazul, să desemneze ea însăși doi avocați din oficiu, în vederea înlocuirii primului avocat.**

Semnături